

Sto let Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Slavnosti govor zasl. prof. dr. Dušana Nečaka

»Bolj važne kakor vsi študijski sistemi pa so seveda osebnosti univerzitetnih učiteljev« (Fran Zwitter)

Spectabilis, spoštovani kolega predstojnik, drage kolegice in kolegi.

Najprej bi se rad zahvalil za priložnost in čast, da spregovorim tu pred vami ob stoti obletnici Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani oziroma Historičnega seminarja, kot se je imenoval ob nastanku. Kot zgodovinar se ne morem izogniti pogledu v preteklost. Vendar tokrat ne nameravam pripovedovati zgodbe o Oddelku. Ne nameravam govoriti niti o čereh, o scilah in karibdah, med katerimi je od časa do časa plul v preteklosti, niti o zvezdnih utrinkih na slovenskem zgodovinarskem nebu. Odločil sem se, da bom ob našem jubileju pozornost posvetil nekaterim nekdanjim profesorjem Oddelka za zgodovino, ki jih danes ni več med nami, so pa ustvarjali njegovo zgodovino, njegovo zgodbo. Govoril bom torej o tistih kolegih, ki so Oddelek postavili na noge, poklicno na njem delovali in ga razvijali.

Moje spominjanje seveda ne more biti izčrpno in poglobljeno, saj mi narava tega priložnostnega nagovora tega ne dopušča.

Ohranjanje spomina na univerzitetne učitelje, ki so zakoličili smer znanstveno pedagoškega razvoja v slovenskem zgodovinopisju, se mi zdi pomembno predvsem zaradi študentk in študentov ter mlajših kolegic in kolegov, saj mi dolgoletne izkušnje govorijo, da so ti za njih le bolj ali manj poznane zgodovinske osebnosti. Starejšim generacijam zgodovinarjev pa so bili mnogi med njimi učitelji, kolegi, pa tudi prijatelji. Govoriti o njih se mi zdi pomembno tudi zato, ker so bili vsi po vrsti tudi pomembne osebnosti, tako po strokovni kot pedagoški plati. Torej takšne osebnosti, o kakršnih je govoril akademik Fran Zwitter, ko je svojčas zapisal: »Bolj važne kakor vsi študijski sistemi pa so seveda osebnosti univerzitetnih učiteljev«. Obuditi spomin nanje tudi ob tej svečani priložnosti, se mi zdi še toliko bolj pomembno,

ker so s svojim snovanjem in delom odločilno prispevali k temu, da danes Oddelek za zgodovino lahko uvrščamo med najbolj ugledne oddelke Filozofske fakultete.

Menim, da smo sodelavci Oddelka za zgodovino upravičeno lahko ponosni na delež, ki ga ima Oddelek v zgodovini Filozofske fakultete in Univerze v Ljubljani. Nenazadnje je Oddelek v stotih letih obstoja dal kar osem dekanov, ki so fakulteto vodili 14 let, in še več prodekanov (devet). Dal pa je tudi dva rektorja ljubljanske univerze: Milka Kosa v letih 1941–1945 in Frana Zwitterja v letih 1952–1954.

Zavidanja vredna statistika!

Gledano s strokovnega vidika se zdi pomembno poudariti, da je na Slovenskem Oddelek danes v mnogočem najpomembnejši nosilec kontinuiranega in celovitega raziskovanja ter posredovanja slovenske in obče zgodovine od najstarejših časov do danes. Študentje zgodovine morejo na Oddelku pridobiti znanja o narodni, južnoslovanski in obči zgodovini v celotnem časovnem loku, še pomembnejše pa morda je, da med študijem razvijejo zavest o nujnosti kritičnega presojanja zgodovinskega dogajanja in kritičnega opazovanja družbe, ki nas obdaja. Prepričan sem, da je to ena pomembnih značilnosti, ki pripomore, da se naši diplomantom uspešno znajdejo na katerem koli delovnem mestu.

Na drugi strani pa za profesorje nesporno drži tisto, kar je zapisano na spletni strani Oddelka: »Zgodovinarji Oddelka za zgodovino Filozofske fakultete ljubljanske univerze so bistveno zaznamovali slovensko zgodovinopisje v 20. in 21. stoletju – kot profesorji novih generacij in kot uveljavljeni raziskovalci.« Zrasli so na humusu, ki so ga žlahtnili »stebri slovenskega zgodovinopisja« in danes sodijo v sam vrh zgodovinopisja na Slovenskem.

Profesor Ignacij Voje, naš starosta, je v priložnostnem prispevku v zborniku ob sedemdesetletnici Filozofske fakultete zapisal misel, ki ji ni kaj dodati: »V sedemdesetih letih 19. stoletja je začela z znanstvenim delom večja skupina zgodovinarjev, ki je pometla z diletantizmom in pravzaprav šele utemeljila slovensko zgodovinsko znanost. Največji med njimi je bil brez dvoma Franc Kos (1853–1924). Konec 19. in v začetku 20. stoletja je z avstrijskih univerz (Dunaj, Gradec) izšla nova generacija, ki je s svojim delom takrat šele pričela, dozorela pa je v času ustanavljanja ljubljanske univerze...« Med ustanovitelji Filozofske fakultete in Univerze v Ljubljani v letu 1919 sicer ne najdemo zgodovinarja, zato pa je bila že 27. januarja 1920 ustanovljena katedra za zgodovino srednjega veka in starejšo zgodovino Slovencev, ki jo je prevzel Ljudmil Hauptman. Prav on je pred skoraj natančno stotimi leti (19. februarja 1920) začel s predavanji, kar velja za začetek delovanja Oddelka za zgodovino. Ko je Hauptman leta 1926 odšel na zagrebško filozofsko fakulteto, je katedro prevzel Milko Kos, sin Franca Kosa. Takrat je katedra dobila novo ime, postala je katedra za pomožne historične vede. Ne glede na drugačno poimenovanje pa je Milko Kos upravičeno zapisan kot eden od najpomembnejših utemeljiteljev proučevanja slovenske, pa tudi obče srednjeveške zgodovine.

Aprila 1920 je Nikola Radojčić prevzel katedro za zgodovino Srbov in Hrvatov. Fokus njegova znanstvenega dela je bil usmerjen v bizantologijo, pa tudi v srbsko historiografijo. Sodil je med najpomembnejše bizantologe svojega časa.

Nekaj mesecev kasneje, novembra 1920, je nastala še katedra za antično zgodovino. Njen nosilec je postal ruski emigrant, medievist in lingvist Nikolaj Mihajlovič Bubnov. Po letu 1924, ko je Bubnov odšel v pokoj, so se na tej katedri vse do leta 1985 izmenjavali arheologi: Balduin Saria (prazgodovinar in numizmatik), Josip Klemenc (klasični arheolog, numizmatik) in Jože Kastelic (arheolog, antični zgodovinar, muzealec, pesnik, prevajalec in likovni kritik). Vsak od njih je pustil v slovenskem zgodovinopisju specifičen pečat, vsi skupaj pa so začrtali pot proučevanju antične zgodovine.

Skoraj v vsem času med obema svetovnima vojnama je imel Oddelek za zgodovino svojevrstno značilnost – iz novejšje občje in slovenske zgodovine namreč sploh ni bilo predavanj, raziskovanja in predavanja so bila posvečena predvsem srednjeveški in starejši zgodovini. Tako je ostalo do konca tridesetih let, ko je leta 1937, najprej kot privatni docent, nato pa leta 1938 kot docent, občo zgodovino novega veka in slovensko zgodovino od 16. stoletja dalje začel predavati Fran Zwitter. Na oddelku za zgodovino je z njim zavel »evropski veter«, ki ga je prinesel iz Pariza. Študentje so se lahko seznanjali s povsem novimi metodami sociološke zgodovinske analize, kakor jih je uporabljalo francosko zgodovinopisje.

Druga svetovna vojna je ostro zarezala v delovanje Oddelka za zgodovino. Že v prvih letih vojne je ostal tako rekoč brez profesorjev. Nikola Radojčić se je umaknil v Beograd, Balduin Saria je odšel na univerzo v Gradec, Frana Zwittera so zaprli in konfinirali, nato pa se je priključil partizanskemu gibanju. Na fakulteti je tako ostal le Milko Kos s katedro za občo zgodovino srednjega veka. Do kapitulacije Italije mu je okupator dodelil le še profesorja za zgodovino Italije. Po kapitulaciji Italiji je univerza v Ljubljani zaprla vrata in jih je odprla šele po koncu vojne 1945.

Po vojni se je začel Oddelek za zgodovino kadrovske krepiti. Leta 1946 je Radojčićevo katedro za južnoslovansko zgodovino zasedel Gregor Čremošnik. Bil je pretežno medievist, pa tudi literarni zgodovinar. Morda najpomembnejšo dodatno razsežnost zgodovinskemu raziskovanju na Slovenskem je dal s tem, da je postavil temelje za proučevanje gospodarske zgodovine srednjeveškega Dubrovnika ter sosednjih balkanskih dežel, zlasti Srbije.

Istega leta 1946, ko je prišel na Oddelek Čremošnik, t. j. leta 1946, je bila ustanovljena še ena pomembna katedra – za zgodovino Slovencev. Njen nosilec je postal Bogo Grafenauer, pretežno medievist, za mnoge poznavalce eden najpomembnejših, najbolj plodovitih in najbolj angažiranih slovenskih zgodovinarjev. Njegova dela s področja narodno manjšinskih vprašanj (Koroška) in srednjeveške zgodovine sodijo v zakladnico slovenskega zgodovinopisja in so pomembno vplivala na narodno identiteto in samopodobo Slovencev.

Leta 1947 se je časovni in tematski lok raziskovanja zgodovine še razširil, saj je bila tega leta ustanovljena še katedra za zgodovino narodnoosvobodilnega boja, ki se je kasneje razširila v katedro za občo zgodovino in zgodovino narodov Jugoslavije po prvi svetovni vojni. Njen nosilec je postal dvakratni doktor zgodovine Metod Mikuž. Oddelek za zgodovino ljubljanske Filozofske fakultete je s tem dobil prvo katedro za najnovejšo zgodovino v Jugoslaviji, Metod Mikuž pa je postavil temelje za proučevanje sodobne zgodovine, tudi tiste, ki se je zgodila »včeraj«.

Med prelomne razširitve v prvih letih po drugi svetovni vojni zagotovo sodi začetek rednih predavanj Frana Zwitterja o obči zgodovini novega veka. Z njimi je začel leta 1948. Njegova predavanja od francoske buržoazne revolucije do prve svetovne vojne so postavile slovensko zgodovino v obče zgodovinske okvire.

Mesto profesorja za občo zgodovino srednjega veka je leta 1965, po upokojitvi Milka Kosa, prevzel Ferdo Gestrin. Njegovo raziskovanje je bilo usmerjeno v zgodovino mest na Slovenskem v srednjem veku, družbeno in gospodarsko zgodovino na Slovenskem v 15. in 16. stoletju, zlasti pa v gospodarske vezi in migracije med vzhodno in zahodno obalo Jadranskega morja (med južnoslovanskimi deželami in Italijo) ter v zgodovino pomorstva na severnem Jadranu. S tem je kot vodilni medievist in strokovnjak za zgodovino prometa na Slovenskem pionirsko zaznamoval slovensko zgodovinopisje.

Med profesorji, ki so postavljali temelje slovenskemu zgodovinopisju zasedata vidno mesto tudi Vasilij Melik in Janko Pleterski, oba specialista za zgodovino 19. stoletja. Prepričan sem, da je marsikateremu študentu in kolegu Vasilij Melik ostal v spominu predvsem zato, ker je iz zgodovine napravil to, kar v resnici je: zgodbo. Mnogo znanstveno utemeljenih zgodb je črpal iz časopisja, ki mu je dajal med zgodovinskimi viri še prav poseben pomen. Janko Pleterski pa je vsaj meni ostal v spominu kot tisti med oddelčnimi profesorji in raziskovalci, ki so v zgodovinopisje uvajali več- in meddisciplinarnost, pristope brez katerih si danes ne moremo predstavljati raziskovanja (sodobne) zgodovine.

Na kratko sem se ustavil ob nekaterih ključnih nosilcih razvoja zgodovinopisja, ki so s svojim delom postavili standard in s tem izziv in motivacijo naslednjim generacijam univerzitetnih učiteljev na našem Oddelku in na Slovenskem sploh.

Do danes je Oddelek za zgodovino kadrovsko močno narasel. Danes ima 40 članov! Poleg univerzitetnih učiteljev in raziskovalcev se je na Oddelku skozi leta razvila tudi močna bibliotekarska in strokovno-administrativna dejavnost. Ekipa »tistih, brez katerih ne gre«, kot je zapisano v zgodovinski monografiji ob stoletnici Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, danes deluje v prid kvalitetnemu pedagoškemu in raziskovalnemu procesu na Oddelku, predvsem pa kot strokovna podpora študentom zgodovine na njihovi študijski poti.

Ne glede na slabosti bolonjskega študijskega sistema ostaja Oddelek za zgodovino tako v pedagoškem kot tudi v znanstvenem smislu eden najtrdnjših temeljev slovenskega zgodovinopisja, čislan ne samo doma, temveč tudi v tujini. Člani oddelka so redni udeleženci najpomembnejših strokovnih srečanja doma in v tujini. Mnogi med njimi so bili tudi gostujoči profesorji na najuglednejših univerzah v Evropi in zunaj nje in so za svoje vrhunsko znanstveno delo prejeli najvišja domača in mednarodna priznanja.

Povedano me utruje v prepričanju, da za prihodnji razvoj oddelka ni skrbi. Oddelek za zgodovino, vse najboljše!